

Amadeus

Ohjaaja

Miloš Forman

Amadeus on tšekkiläissyntyisen Miloš Formanin vuonna 1984 ohjaama historiallinen draamaelokuva, joka kuvaa säveltäjä Antonio Salierin ja Wolfgang Amadeus Mozartin kilpailua, osin tositapahtumiin perustuen ja osin fiktiivisesti. Elokuvan käsikirjoitus perustuu Peter Shafferin samannimiseen menestysnäytelmään, jossa käytettiin hyväksi Mozartista ja Salierista syntyneitä tarinoita. Elokuvasta tuli suurmenestys ja se muun muassa voitti kahdeksan Oscar-palkintoa. Elokuvassa kuullaan runsaasti Mozartin musiikkia.

Tuotanto

Filmi kuvattiin Wienissä ja Prahassa. Forman kuvasi oopperakohtauksia Prahassa *Stavovské divadlo* -kansallisteatterissa, jossa Mozartin Don Giovanni ja La clemenza di Tito kantaesitettiin.

Elokuvasta julkaistiin vuonna 2002 ohjaajan versio, joka sisältää 20 minuuttia alkuperäisestä versiosta pois leikattuja kohtauksia.

- Wikipedia (otteita)

Amadeus - the Director's Cut

Peter Bradshaw (*Guardian*/Fri 26 Jul 2002) *****

Milos Forman's grandiose masterpiece from 1984 still holds up well in this "director's cut" - though distending its already substantial and stately form to three hours is pushing it. In acting terms Tom Hulce's shrieking, giggling Wolfie was easily outclassed by F Murray Abraham's brooding Iago-like villain, but Forman's distinctive central European locations, painterly night-time exteriors and period crowd scenes still look terrific. It has some classic scenes: such as Mozart's extempore adaptation of Salieri's lumpen "welcome march" and the final tracking shot showing Salieri, the patron saint of mediocrity, "blessing" the benighted souls in the lunatic asylum. Seeing Cynthia "Sex and the City" Nixon play the teenage parlourmaid will make you feel very old.

Milos Forman

Milos Formanin elokuvissa ei ole sankareita enempää kuin "antisankareitakaan". On vain tavallista väkeä, perheen ja lähimmän yhteisön ympyrät, kasvoja joita ei useinkaan nähdä elokuvissa. Ominaisimpia miljöitä olivat tanssisalit ja ravintolat, joista hän tavoitti herkästi ja taitavasti koskettavia yksityiskohtia.

Esikoiselokuvat *Musta Pekka* (1964) ja *Vaaleaverikön rakkaus* (1965) ovat kuoliaaksinaurattaja-elokuvia joiden koomisissa bravuurinumeroissa on aina myös joku laajempi inhimillinen ulottuvuus. Sellainen antoi vanhoista palomiehistä kertovalle elokuvalla *Palaa, palaa!* (1967) aivan erityisen

koskettavuuden; liian lyhyt tšekkielokuvan vaihe päättyi Formanin osalta tämän värielokuvan tummaan, synkeään

sävyyn, hämäävään hymysuisuuteen, jonka alla kytevän allegorian vaikea ulottuvuus on hallittu mestarillisesti. Nämä olivat Prahan kevään avainelokuvat ja luvatus hetken hengen täydellistymä sellaisena kuin tuo hetki kuvitellaan ja halutaan muistaa. Formanilla on armolahja käyttää rinnakkain ammattilais- ja amatöörinäyttelijöitä, siepata tärkeimmät tuokionsa selitettävään esiintyjilleen kuvaavansa vain jotain pientä, rutiinimaista yksityiskohtaa, mikä metodi on parhaimmillaan kevyen ironisissa tuokiokuvissa; kun hän amerikkalaisessa debyyttissään *Otetaan hatkat* (1970) löytää taas kerran aivan aiempien töittensä näköisen henkilögallerian, joka kuitenkin on aivan konkreettinen ja nimenomaan suuren sosiaalisen tarkkanäköisyyden syleilemä periamerikkalainen näky.

Seuraava amerikkalaisuuden määrittäjä oli *Yksi lensi yli käenpesän* (*One Flew Over the Cuckoo's Nest*, 1975). Jack Nicholson on mielisairaalan rajuissa ympyröissä vapauden apostoli Randall P. McMurphy, hullu varmaan mutta silti ainakin järjestelmää terveempi tapaus, joka siis on murskattava, muutenhan järjestelmä ei olisi maineensa arvoinen. Tällainen valtataistelu voisi olla pelkkä vitsien ilotulitus, ellei Forman tietäisi yhtä ja toista painokasta autoritaarisen järjestyksen repivistä ristipaineista – absurdiikkaa siinä ulottuvuudessa, että sitä voi purkaa vain ronskin mutta samalla matemaattisen tarkasti täsmätyn huumorin keinoin. *Hair!* (1979), legendaarisen musikaalin filmatisointi, jatkoi samaa antiautoritaarisuuden juhlaa. Tuo harvinaisen hienomusikaalifilmatisointi on aitoa diskursiota ja aito kunnianosoitus 60-luvun kadonneelle Amerikalle ja rauhantahtooselle, epäautoritaariselle nuorisolle – jolla on konfrontaation halu, passio järjestämää vastaan ja ihmisen puolesta, leikkaamaton ihmisyytensä. Formanin vakioteemat siis ja klassikko niiden elokuvien joukossa, joissa rock on ihmisen asialla.

Käenpesä oli ensimmäinen elokuva 40 vuoteen, joka sai kaikki viisi tärkeintä Oscar-palkintoa, mikä teki Formanista aivan erityisen ohjaajan uudessa kotimaassaan. Vielä erityisempi hän on meille, koska hän on säilyttänyt niin kauniisti eurooppalaisen tunteikkouden, olipa teema sitten periamerikkalainen tai nimenomaan Euroopan kulttuurin ydintä, kuten hänen versionsa Vaarallisista valheista tai *Amadeus* (1984), ohjaajan ehkä juhlituin elokuva. Amerikkalaisuuden paletissa ohjaajaa on kiinnostanut ja inspiroinut kaikki, laveista läpileikkauksista (*Doctorowin* romaaniin perustuva *Ragtime* (1981), johon hän sai houkuteluksi suuren James Cagney viimeiseen rooliinsa) henkisen ilmapiirin erityisyyksiin ja ominaisuuksiin, joissa tyylitaituri osoittaa jännittävää, dialektista mielenkiintoa paljon paljastavia ”huonon maun” ilmentymiä kohtaan: *Larry Flynt – minulla on oikeus* (1996) kertoo pornokustantajasta, *Man on the Moon* (1999) ja koomikko Andy Kaufman.

Vuosien saatossa Forman ei ole kadottanut mitään siitä ironiasta, lämmöstä ja marginaalien maailman, tavallisen ihmisen, kunnioituksesta, joka lumosi hänen ensimmäisen katsojapolvensa – nauroin itseni melkein sairaalakuntoon umpisuolenleikkauksen jälkeen 1966, kun erehdyin katsomaan Formanin esikoiselokuvan. Hänen aiheensa eivät seuraa mitään kaavaa ja hänen budjettinsa ovat varmaan jo meidän tajumme ulottumattomissa, mutta hän on yhtä varma ja jäljittelemätön kuin tekisi pienen budjetin itsenäistä elokuvaa. Ja kyvyssään ohjata ihmisjoukkoja, ihmisten isompia kohtauspaikkoja ja nostaa huumorin ja pienten kosketuksien keinoin niiden keskeltä ikuisesti mieleenjäviä kasvoja ja kohtaloita hän on yhä ainutlaatuinen.

- Peter von Bagh (*Sodankylän elokuvajuhlien katalogi* 2008)